

GYŐR-MOSON-SOPRON MEGYEI KKV-K VAGYONI HELYZETÉNEK ALAKULÁSA 2007-2011 KÖZÖTT – KÜLÖNÖS TEKINTETTEL SZÁMVITELI NÉZŐPONTBÓL

STION ZSUZSA¹

Összefoglalás

A kis- és középvállalkozások működése, gazdálkodása, finanszírozása az Európai Unióban és Magyarországon is évek óta a kutatók figyelmének középpontjában áll. Ez nem véletlen, hiszen a statisztikák szerint az Európai Unió vállalkozásainak több mint 90%-a kis- és középvállalkozás. A kis- és középvállalkozások finanszírozási helyzetének, lehetőségeinek elemzését élénk tudományos érdeklődés kíséri, ezt bizonyítja az is, hogy ebben a témakörben mind nemzetközi, mind pedig hazai szinten nagy mennyiségű és széles spektrumú szakirodalom áll rendelkezésre. Jelen tanulmány a vállalatfinanszírozás speciális fajtájára, a belső finanszírozás eszköztárának részét képező titkos önfinanszírozásra fókuszál, amely közvetett vagy indirekt finanszírozásnak is nevezhető. A titkos önfinanszírozás során a vállalkozások a számviteli törvényből adódó választási lehetőségek tudatos alkalmazásával befolyásolják a saját tőkéjük állományát, nagyságát, elsősorban a mérleg szerinti eredményen keresztül.

Kulcsszavak

kkv, számvitel, értékelési eljárások, saját tőke, számviteli törvény

Summary

There is a large interest in the European Union and in Hungary in understanding firms' access to finance, particularly in the financing of small- and medium-sized enterprises (SMEs). Micro, small and medium-sized enterprises are socially and economically important, since they represent more than 90% of all enterprises in the EU. The scientific analysis of financing position and possibilities of small and medium sized enterprises is very popular, as evidenced by the fact that in this topic large and wide literature is available at international and domestic levels, too. This topic focuses on specific types of corporate financing, on the indirect tools of self-financing which is a part of internal financing and it was called direct or indirect funding, too. The internal self-financing is based on the choices affects of Hungarian accounting law. The conscious use of accounting choices influences the capital stock, size, primarily through the profit and loss account.

Keywords

SME, accounting, measurement, equity, accounting law

¹ egyetemi tanársegéd, Széchenyi István Egyetem, e-mail: stionzs@sze.hu

Bevezetés

A kis- és középvállalkozások működése, gazdálkodása, finanszírozása az Európai Unióban és Magyarországon is évek óta a kutatók figyelmének középpontjában áll. Ez nem véletlen, hiszen a statisztikák szerint az Európai Unió vállalkozásainak több mint 90%-a kis- és középvállalkozás.² Magyarországon hasonló nagyságrendű a kkv-k száma (99,2%) és a társadalmi szerepvállalásuk is meglehetősen nagy, hiszen az alkalmazottak kb. kétharmadát (69,6%) foglalkoztatják. Az exportot (37,1%), a hozzáadott értéket (55,8%) és a saját tőkével való ellátottságot (55,1%) tekintve viszont a vállalkozások nagy számához képest alacsony a részesedésük.³

A kkv finanszírozással foglalkozó kutatók között általában konszenzus van abban a tekintetben, hogy a szektor vállalkozásainak finanszírozása elsősorban a belső forrásokon, a saját tőkén nyugszik (Antal-Pomázi 2011 26. o., Csubák 2003 23. o., Malhotra et al. 2007 6. o., Némethné 2009 217. o., Rácz 2004 30. o., Watson 2010 67. o.). Jelen tanulmány középpontjába tehát a vállalatfinanszírozás speciális fajtáját, a belső finanszírozás eszköztárának részét képező titkos önfinanszírozást állítottam, amely közvetett vagy indirekt finanszírozásnak is nevezhető. A titkos önfinanszírozás során a vállalkozások a számviteli törvényből adódó választási lehetőségek alkalmazásával befolyásolják a saját tőkéjük állományát, nagyságát, elsősorban a mérleg szerinti eredményen keresztül.⁴ A titkos önfinanszírozás tehát azért fontos, mert lehetőséget nyújt a kkv-k számára a belső finanszírozási források növelésére, alakítására.

A téma aktualitását a gazdasági válság még inkább kiemelte. *Udell* (2011 103-104. o.) tanulmányában azt hangsúlyozta, hogy a kkv-k gazdasági és társadalmi szerepvállalása miatt a válság idején különösen nagy figyelmet kell fordítani a szektorra és a szektor vállalkozásainak finanszírozására, hozzátéve, hogy a külső finanszírozás során egyébként is gyakran akadályokba ütköznek.⁵

A vállalati finanszírozás módszerei

A vállalati finanszírozás módszereit a belső és külső finanszírozás csoportjába sorolja a szakirodalom. Belső finanszírozás esetén a vállalkozás „maga állítja elő a forrásokat”, míg külső finanszírozás esetén a finanszírozási piacok szereplői bocsátják a vállalkozás rendelkezésére azokat (Watson-Head 2007 31. o.).

A belső finanszírozás lehetséges változatai az önfinanszírozás és a vállalati vagyon átstrukturálása. Az önfinanszírozás⁶ a nyereség visszatartása, az adózott nyereség és osztalékfizetés különbségéből adódik (Katits 2002 25. o.). Nyilvános önfinanszírozás esetén a periódus pozitív eredménye az eredménytartalékba kerül, a saját tőke részévé válik (Fazakas 2001 123. o.).

A közvetett finanszírozás, vagy titkos önfinanszírozás az úgynevezett titkos tartalékok képzését jelenti, amit tulajdonképpen a számviteli értékelési eljárások, és az eljárások közötti választások tesznek lehetővé. Ilyen lehet például a vagyontárgyak alulértékelése jelentős mértékű amortizáció elszámolásával vagy a saját termelésű készletek előállítási költségeinek alacsonyan tartása, az aktiválható vagyontárgyak azonnali elszámolása értékcsökkenésként. A vagyon átcsoportosítása során a vállalati aktívák, eszközök adásvételével szerezhet forrást a vállalkozás (Katits 2002 27. o.).

² Az új KKV-meghatározás. Felhasználói útmutató és nyilatkozatminta (2006).

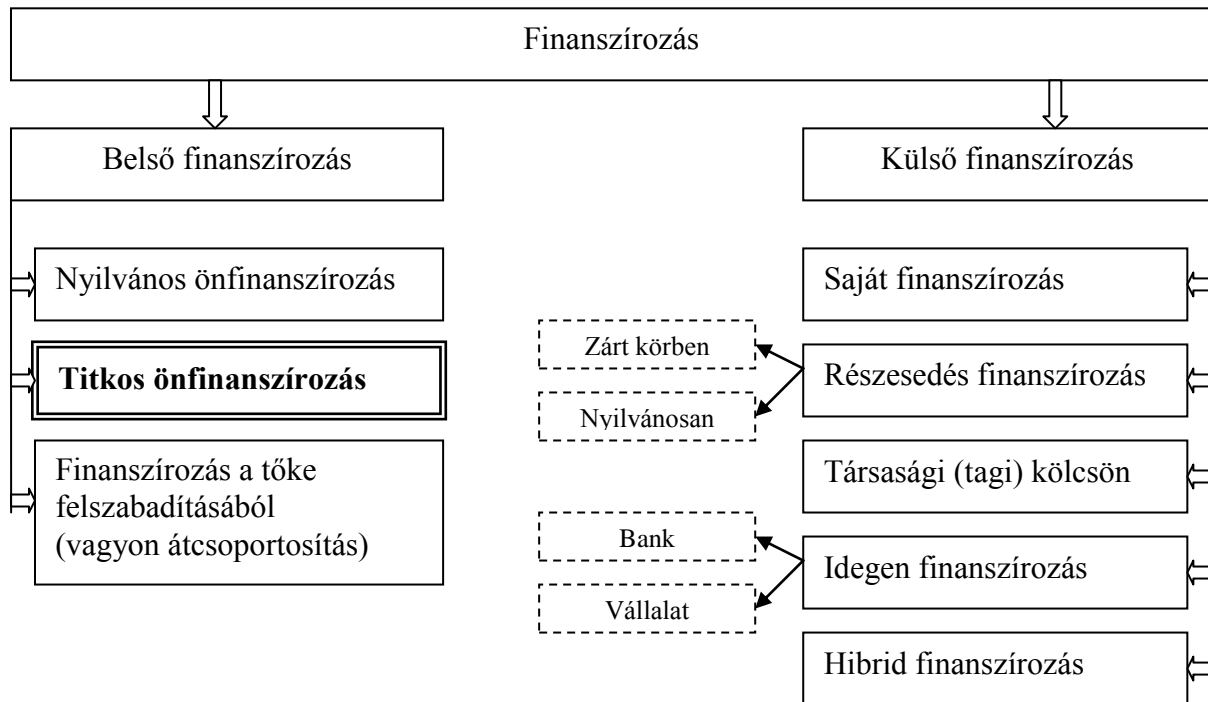
³ A kis- és középvállalkozások helyzete (2008 17. o.).

⁴ A tanulmányban a befektetett és forgóeszközökre alkalmazható értékelési eljárásokat elemeztem.

⁵ Ezt a megállapítást az OECD országtanulmánya is megerősíti (*OECD Economic Surveys: Hungary 2010*, OECD Publishing 2010).

⁶ *Illés és szerzőtársai* (2001 249-250. o.) önfinanszírozásnak a mérleg szerinti eredmény visszaforgatása révén megvalósuló finanszírozást nevezik.

1. ábra.
A vállalati finanszírozás módjai

Forrás: Katits 2002 22. o.

A külső finanszírozás egyik lehetséges változata a saját finanszírozás, amikor a tulajdonosok juttatnak vissza nem térítendő forrásokat a vállalkozásnak. Részesezés finanszírozás esetén új tulajdonosok is színre léphetnek, a társasági formának megfelelő módon tulajdoni hányadot szerezhetnek a vállalkozásban. A társasági vagy tagi kölcsönt a tulajdonosok biztosítják, ezt a tőkét általában visszafizetési kötelezettség terheli. Az idegen tőkét a bankok vagy más vállalkozások nyújthatják, szintén visszafizetési kötelezettség és a pénz használati díjának megfizetése ellenében. A hibrid finanszírozás a tulajdonosi és hitelezői jogok kombinációjaként jöhet létre, például a részvényre változtatható kötvény kibocsátásával.

A vállalkozások saját tőkéje

A számviteli törvény⁷ 35.§(1)-(2) alapján a saját tőke egyrészt az a tőke, amelyet a tulajdonos, a tag bocsátott a vállalkozó rendelkezésére, vagy amelyet a tulajdonos az adózott eredményből hagyott a vállalkozónál.

1. táblázat.

A saját tőke összetevői eredetük szerint

Külső forrásból származó elemek:	Jegyzett tőke, tőketartalék
Átértékeléssel kapcsolatos elemek:	Értékelési tartalék 1) Értékhelyesbítés értékelési tartaléka 2) Valós értékelés értékelési tartaléka
A saját tőke belső átcsoportosításából származik:	Lekötött tartalék, eredménytartalék
A vállalkozás saját teljesítményéből származik:	Eredménytartalék, mérleg szerinti eredmény

Forrás: Éva 2006 409. o.

⁷ A hivatkozások a 2010. január 1-jén hatályos többször módosított 2000. évi C. törvény meghatározott paragrafusaira vonatkoznak.

A saját tőke – a jegyzett, de még be nem fizetett tőkével csökkentett – a jegyzett tőkéből, a tőketartalékból, az eredménytartalékból, a lekötött tartalékból, az értékelési tartalékból és a tárgyév mérleg szerinti eredményéből tevődik össze. A tárgyévi mérleg szerinti eredmény összekapcsolja a számviteli beszámoló mérlegét és eredménykimutatását, mivel az eredmény levezetése és felosztása után megmaradó reziduum mindkét kimutatásban azonos értéket vesz fel. A számviteli törvény által felkínált lehetőségek általában az adózás előtti eredmény szintjéig fejtik ki a hatásukat és minden más tényezőt figyelmen kívül hagyva, minél magasabb az adózás előtti eredmény, adózás után annál magasabb érték kerülhet vissza a saját tőkébe a mérleg szerinti eredmény révén, ami növeli a saját forrásokat.

A számviteli törvény alapján választható lehetőségek

A számviteli törvény azáltal, hogy csak keretszabályozást tartalmaz, a beszámoló készítésére kötelezett gazdálkodóval szemben követelményeket támaszt, amelyek figyelembe vételével kell kialakítani a sajátosságokat is érvényre juttató számviteli rendet. A számviteli törvény a szabályozás tartalma tekintetében az információszolgáltatás szempontjából rögzíti a pénzügyi számvitelre vonatkozó kötelező és választható szabályokat és a gazdálkodó hatáskörébe utalja a gazdálkodó szervezetén belüli számviteli rendszer kialakítását (Éva 2006 40. o.)

A számviteli törvényben biztosított lehetőségek közötti választást a törvény 14.§(3)-(4) bekezdése legitimálja, amely kimondja, hogy a törvényben rögzített alapelvek, értékelési előírások alapján ki kell alakítani és írásba kell foglalni a gazdálkodó adottságainak, körülményeinek leginkább megfelelő – a törvény végrehajtásának módszereit, eszközeit meghatározó – számviteli politikát. A számviteli politika keretében írásban rögzíteni kell – többek között – azokat a gazdálkodóra jellemző szabályokat, előírásokat, módszereket, amelyekkel meghatározza, hogy mit tekint a számviteli elszámolás, az értékelés szempontjából lényegesnek, jelentősnek, nem lényegesnek, nem jelentősnek, továbbá meghatározza azt, hogy a törvényben biztosított választási, minősítési lehetőségek közül melyeket, milyen feltételek fennállása esetén alkalmaz, az alkalmazott gyakorlatot milyen okok miatt kell megváltoztatni.⁸

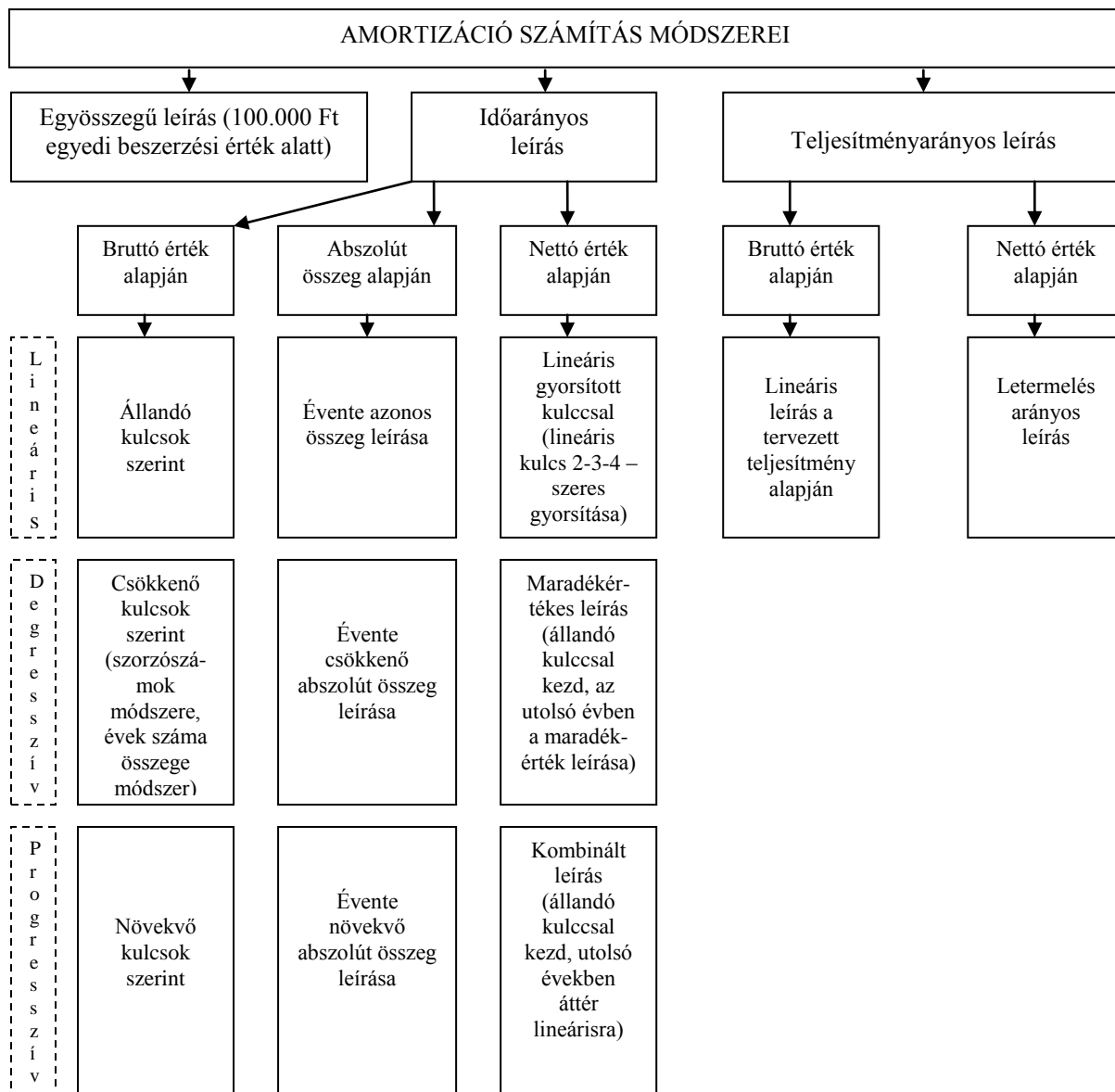
A számviteli törvény 25.§(2) rendelkezik arról, hogy az immateriális javak között kimutatható az alapítás-átszervezés aktivált értéke és a kísérleti fejlesztés aktivált értéke is. Ezeknek az immateriális javaknak a mérlegbe történő felvétele tehát nem kötelező, amennyiben a vállalkozás úgy dönt, hogy nem aktiválja a kapcsolódó tételket, akkor azokat költségként számolja el és egyszerre csökkenti az adóalapját, ha viszont aktiválja, akkor az értékcsökkenési leíráson keresztül évente számolja el. Utóbbi esetben a leírás időtartama alatt az adózás előtti eredményt az értékcsökkenési leírásnak megfelelő összeg fogja csökkenteni. A terv szerinti értékcsökkenési leírás időtartamáról az 52.§(4) szól, miszerint a befejezett alapítás-átszervezés aktivált értékét és a befejezett kísérleti fejlesztés aktivált értékét 5 év vagy ennél rövidebb idő alatt lehet leírni, az elszámolt értékcsökkenési költség összegét, így az adózás előtti eredményt is, a leírási idő megválasztásával lehet „módosítani”.

Rendkívüli, terven felüli értékcsökkenést kell elszámolni akkor, ha az immateriális jószág könyv szerinti értéke tartósan és jelentősen magasabb, mint ezen eszköz piaci értéke (53.§(1)–a), valamint a befejezett kísérleti fejlesztés révén megvalósuló tevékenységet korlátozzák vagy megszüntetik, illetve az eredménytelen lesz (53.§(1)–d). A vállalkozások számára adódó lehetőség a „jelentős” érték számviteli politikában történő meghatározásában van, ami befolyásolja, hogy milyen „határérték” esetén kell a terven felüli értékcsökkenést

⁸ A számviteli politikában írásba foglalt eljárások, gyakorlatok megváltoztatását a 46.§(2) korlátozza, vagyis az előző üzleti év mérlegkészítésénél alkalmazott értékelési elvek csak akkor változtathatók meg, ha a változtatást előidéző tényezők tartósan – legalább egy éven túl – jelentkeznek, és emiatt a változás állandónak, tartósnak minősül. A változtatást előidéző tényezőket és számszerűsített hatásukat a kiegészítő mellékletben is részletezni kell.

elszámolni. Általánosságban a terven felüli értékcsökkenés elszámolása esetén csökken az eszköz nettó értéke, ezáltal a mérlegfőösszeg, valamint csökken az adózás előtti eredmény, ezáltal pedig a saját tőkébe visszakerülő összeg.

2. ábra.
Az értékcsökkenési leírási módszerek közötti különbségek

Forrás: Róth-Adorján-Lukács-Veit 2004 102-103. o.

Az immateriális javak között üzleti vagy cégértékként kell kimutatni cégvásárlás esetén a jövőbeni gazdasági haszon reményében teljesített – a 3.§(5) bekezdés 1. pontjában meghatározott – többletkifizetés összegét (25.§(8)). A 3.§(5) b) és c) pontja szerinti cégvásárlás esetén a „lényeges” érték, a terven felüli értékcsökkenés elszámolásánál pedig a „jelentős” érték (53.§(1)-e) meghatározásán keresztül lehetséges a közvetett finanszírozás.

A kivételektől eltekintve az immateriális javakra általánosan vonatkozik, hogy a terv szerinti értékcsökkenést az eszközök előrelátható használati idejére vonatkozóan állapítják meg, amely befolyásolja az évente elszámolható költségeket is (52.§(1)), a rendkívüli terven felüli értékcsökkenés esetén pedig a könyv szerinti érték „jelentősen” magasabb szintjén

keresztül lehet a költségek alakulását befolyásolni (53.§(1)-a)). További lehetőség, hogy a 100 ezer forint egyedi beszerzési, előállítási érték alatti vagyoni értékű jogok, szellemi termékek bekerülési értéke – a vállalkozó döntésétől függően – a használatbavételkor értékcsökkenési leírásként egy összegben elszámolható (80.§(2)).

A terv szerinti értékcsökkenés esetén tehát a használati idő, valamint az értékcsökkenési leírási módszer megválasztásával lehet az adózás előtti eredmény összegét, ezáltal pedig a saját tőke nagyságát befolyásolni, míg a „rendkívüli” értékcsökkenés esetén a számviteli politikában meghatározott „jelentős” határ dönti el azt, hogy mikor kell elszámolni az értékcsökkenést, ezáltal pedig az adózás előtti eredmény csökkenését. Az úgynevezett „kis értékű” eszközök esetén szintén a vállalkozás döntése, hogy a használatbavételkor egy összegben csökkenti az adózás előtti eredményét, így a saját tőkét is, illetve aktiválja az adott eszközt és a terv szerinti értékcsökkenés elszámolásánál már említett hatásokkal számol.

A vagyoni értékű jogok és a szellemi termékek esetén a törvény lehetőséget kínál a piaci értéken történő értékelésre (25.§(10)). A piaci érték és a könyv szerinti érték közötti pozitív különbség a mérlegben az immateriális javak értékhelyesbítése soron jelenik meg, valamint a saját tőkén belül az értékhelyesbítés értékelési tartaléka soron. Tehát attól függetlenül, hogy a vállalati eredményre nincs hatással az értékhelyesbítés elszámolása, a saját tőke és a mérlegfőösszeg összegét felfelé mozdítja el (58.§(5)). Az értékhelyesbítés visszairása azonban mind a mérlegfőösszegben, mind pedig a saját tőkében csökkenést idéz elő (58.§, 59.§).

A tárgyi eszközök esetén a titkos önfinanszírozás lehetőségei a terv szerinti értékcsökkenés (52.§), a terven felüli értékcsökkenés (53.§), valamint a 80.§(2) alapján a 100 ezer forint egyedi beszerzési, előállítási érték alatti tárgyi eszközök bekerülési értéke a használatbavételkor értékcsökkenési leírásként egy összegben való elszámolhatósága vonatkozásában merülnek fel.⁹ Piaci értéken történő értékelésre a tárgyi eszközök között nyilvántartott ingatlanok; ingatlanokhoz kapcsolódó vagyoni értékű jogok; műszaki berendezések, gépek, járművek; egyéb berendezések, felszerelések, járművek és tenyészállatok esetén van lehetőség (26.§(9)).

Az immateriális javak és tárgyi eszközök kapcsán értékcsökkenés elszámolását írja elő a törvény, a további eszközök esetén pedig értékvesztést kell elszámolni, amennyiben a körülmények indokolják. Az 54.§(1) és (4) szerint a gazdasági társaságban lévő tulajdoni részesedést jelentő befektetésnél – függetlenül attól, hogy az a forgóeszközök, illetve a befektetett pénzügyi eszközök között szerepel – valamint a hitelviszonyt megtestesítő, egy évnél hosszabb lejáratú értékpapírnál értékvesztést kell elszámolni, a befektetés könyv szerinti értéke és piaci értéke közötti – veszteségjellegű – különbség összegében, ha ez a különbség tartósan mutatkozik és jelentős összegű. Amennyiben az értékvesztés „elszámolható”, a befektetés könyv szerinti értéke csökken, a ráfordítás elszámolása révén pedig az adózás előtti eredmény és a saját tőke is. Az 54.§(3) kimondja, hogy amennyiben a befektetés mérlegkészítéskori piaci értéke jelentősen és tartósan magasabb, mint a befektetés könyv szerinti értéke, a különbséggel a korábban elszámolt értékvesztést visszairással csökkenteni kell. A „visszairás” ellentétes hatást fejt ki, növeli a befektetés értékét, valamint az adózás előtti eredményt és a saját tőkét is.

A befektetett pénzügyi eszközök között szereplő tulajdoni részesedést jelentő befektetéseknél és hitelviszonyt megtestesítő értékpapíroknál lehetőség van csoportos nyilvántartásra. A 62.§(1) alapján a bekerülési érték a beszerzési értékek alapján számított átlagos (súlyozott) beszerzési ár, vagy a FIFO módszer szerint meghatározott beszerzési ár. A

⁹ Ezen lehetőségek titkos önfinanszírozásban betöltött szerepét, az egyes alternatívák adózás előtti eredményre és saját tőkére gyakorolt hatását az immateriális javaknál ismerttettem.

súlyozott beszerzési ár és a FIFO módszer közötti választás eltérő nyilvántartási értéket fog eredményezni, mivel a számítási „elvek” eltérnek egymástól.¹⁰

A befektetett pénzügyi eszközök között nyilvántartott részesedések esetén lehetőség van a piaci értéken történő értékelésre, amit a 27.§(8) szabályoz. A piaci értéken történő értékelés választása ugyanazzal a hatással bír a saját tőkére és a közvetett finanszírozásra, mint az immateriális javaknál és tárgyi eszközöknél.

A vásárolt készletekre és a saját termelésű készletekre az 56.§(1)-(2) alapján értékvesztést kell elszámolni akkor, ha a vásárolt készlet bekerülési, illetve könyv szerinti értéke jelentősen és tartósan magasabb, mint a mérlegkészítéskor ismert tényleges piaci értéke vagy, ha a saját termelésű készlet bekerülési, illetve könyv szerinti értéke jelentősen és tartósan magasabb, mint a mérlegkészítéskor ismert és várható eladási ára. A „jelentős” mérték megállapítása a vállalkozás feladata és abban az esetben, ha az értékvesztés a jelentős „határ” alapján elszámolható, az adózás előtti eredményt és a saját tőkét is csökkenti. Az elszámolt értékvesztést az 56.§(4) alapján visszairással csökkenteni kell, amennyiben a készlet piaci értéke jelentősen és tartósan meghaladja könyv szerinti értékét. Az értékvesztés visszairásának hatása ellentétes az előbbi „folyamattal”.

További lehetőség a vállalkozások számára a készletek eltérő módszerekkel számított nyilvántartási értéke, vagyis a vásárolt készleteknél a bekerülési érték a 47-50.§ szerinti tételek, vagy a beszerzési értékek alapján számított átlagos beszerzési ár, vagy a FIFO módszer szerint meghatározott bekerülési érték (62.§(2)). A saját termelésű készleteknél az előállítási érték az 51.§ szerinti közvetlen önköltség, vagy az átlagos (súlyozott) közvetlen önköltség, vagy a FIFO módszer szerint meghatározott közvetlen önköltség.

2. táblázat.

A készletértékelési eljárások összehasonlítása

Megnevezés	Egyedi beszerzési ár	Átlagos (súlyozott) beszerzési ár	FIFO	LIFO	LOFO	HIFO
Lényege	minden beszerzés egyedi áron szerepel és kerül felhasználásra	a beszerzések egyedi áraiból súlyozott átlagáron elszámolt felhasználás	az először beszerzett készlet kerül felhasználásra beszerzési áron	az utolsónak beszerzett készlet kerül felhasználásra beszerzési áron	a legalacsonyabb áron lévő készlet kerül felhasználásra beszerzési áron	a legmagasabb áron lévő készlet kerül felhasználásra beszerzési áron
Zárókészlet értéke	tényleges beszerzési áron	átlagolt beszerzési áron	utolsó beszerzési áron	első beszerzési áron	legmagasabb beszerzési áron	legalacsonyabb beszerzési áron
Viszonya az átlagárhoz: - ha az ár nő - ha az ár csökken	-	- megegyezik - megegyezik	- felértékel - leértékel	- leértékel - felértékel	- felértékel - felértékel	- leértékel - leértékel
A számviteli törvény alapelvei szerint	legjobb	jó	elfogadott	nem megengedett	nem megengedett	nem megengedett

Forrás: Éva 2006 269. o.

¹⁰ A számítási módszerek eltéréseiből adódó „értékbeli” különbségek természetesen a gazdálkodás során „kiegyenlítődnek”.

Az értékelési eljárások közül a számviteli törvényben megengedett módszerek „használatosságát” és előnyeit Éva (2006 268. o.) az alábbiak szerint fogalmazta meg:

- az egyedileg, tételesen hozzárendelhető beszerzési ár használata akkor lehetséges, ha az értékelendő vásárolt készlet egy beszerzésből származik, így az adott készlethez konkrét beszerzési ár kapcsolódik,
- a súlyozott beszerzési ár használata akkor előnyös, ha az értékelendő készletből az adott év során többször is volt időben és árban változó beszerzés, illetve nyitókészlet is volt,
- a FIFO módszer esetén az aktuális felhasználás mindig a legrégebbi, legkorábban bekerült készletből történik, vagyis ennél a módszernél a „kifogyási” sorrendet meg kell tartani. A módszer jellemzője, hogy áremelkedésnél ugyan felértékel, de megfelel a számviteli törvénynek, mert az átlagárhoz képest értékel fel, de a tényleges beszerzési árnál nem értékel magasabbra, valamint árcsökkenésnél kedvező a módszer használata (Boda – Sziva – Tóth - Zsidai 2007 89. o.).

Az 55.§(1) rendelkezik arról, hogy a mérleg fordulónapján fennálló és a mérlegkészítés időpontjáig pénzügyileg nem rendezett követeléseknél értékvesztést kell elszámolni a követelés könyv szerinti értéke és a követelés várhatóan megtérülő összege¹¹ közötti – veszteségjellegű – különbség összegében, ha ez a különbség tartósan mutatkozik és jelentős összegű. A hangsúly ismét a „jelentős” nagyságon van, amellyel az értékvesztés elszámolása, így a mérlegfőösszeg, az adózás előtti eredmény és a saját tőke állománya is befolyásolható.

A forgatási célú értékpapírok vonatkozásában a 32.§(4) két lehetőséget kínál a vállalkozások részére, az egyik a „jelentős” kategória meghatározása, a másik az időbeli elhatárolás lehetősége. Amennyiben a forgóeszközök között kimutatott hitelviszonyt megtestesítő értékpapír, tulajdoni részesedést jelentő befektetés beszerzéséhez kapcsolódóan fizetett (elszámolt), a beszerzési értékben a 61.§(2) szerint figyelembe nem vett bizományi díj, vásárolt vételi opció díja jelentős összegű és az az értékpapír beváltásakor, az értékpapír, a befektetés értékesítésekor várhatóan megtérül, annak összegét időben el lehet határolni. Az opciós díj időbeli elhatárolásával az adózás előtti eredmény és a saját tőke növekszik azáltal, hogy ez az összeg kikerül a pénzügyi műveletek ráfordításai közül.¹²

A forgóeszközök között nyilvántartott tulajdoni részesedést jelentő befektetéseknél az 54.§(1) alapján értékvesztést kell elszámolni a befektetés könyv szerinti értéke és piaci értéke közötti – veszteségjellegű – különbség összegében, ha ez a különbség tartósan mutatkozik és jelentős összegű. A kulcsszó ismét a jelentős. Az 54.§(3) szerint amennyiben a befektetés mérlegkészítéskori piaci értéke jelentősen és tartósan magasabb, mint a befektetés könyv szerinti értéke, a különbséggel a korábban elszámolt értékvesztést visszairással csökkenteni kell. A forgatási célú értékpapírok csoportos nyilvántartása esetén a bekerülési érték a beszerzési értékek alapján számított átlagos (súlyozott) beszerzési ár, vagy a FIFO módszer szerint meghatározott beszerzési ár lehet (62.§(1)).

A 60.§(1) rendelkezik arról, hogy a valutában vagy devizában nyilvántartott nevesített eszközöket vagy forrásokat a bekerülés napjára, illetve a szerződés szerinti teljesítés napjára vonatkozó devizaárfolyamon átszámított forintértéken kell a nyilvántartásba venni. További feladat a 60.§(2) alapján, hogy ezeket az üzleti év mérlegfordulónapjára vonatkozó – a 60.§(4)-(6) bekezdés szerinti – devizaárfolyamon átszámított forintértéken kell kimutatni, amennyiben a mérlegfordulónapi értékelésből adódó különbségnek a külföldi pénzügyi értékre szóló eszközökre, kötelezettségekre, illetve az eredményre gyakorolt hatása jelentős. A

¹¹ A 65.§(7) kimondja, hogy a mérlegben behajthatatlan követelést nem lehet kimutatni. A részben vagy egészében behajthatatlan követelést legkésőbb a mérlegkészítéskor az üzleti év hitelezési veszteségeként le kell írni.

¹² Az időbeli elhatárolást az értékpapír eladásakor vissza kell vezetni (Róth-Adorján-Lukács-Veit 2004 278. o.).

pénzügyi eredményt tehát csak akkor módosítja az összevont árfolyamkülönbség, ha az a vállalkozás számviteli politikájában rögzítettek szerint jelentős, ennek a határnak a megfogalmazása pedig a vállalkozás feladata. Amennyiben az „árfolyameltérés” jelentős, úgy az összevont árfolyamnyereség növeli a mérlegfőösszeget és a pénzügyi bevételek emelkedése révén az adózás előtti eredményt és a saját tőkét is, míg az összevont árfolyamveszteség mindhárom tényezőt csökkenti.

A „nyilvántartási árfolyam” kiválasztása szintén a vállalkozás feladata, amire kétféle lehetőséget kínál a törvény. A valutás és devizás tételeket a választott – hitelintézet által meghirdetett devizavételi és devizaeladási árfolyamának átlagán, vagy a Magyar Nemzeti Bank által közzétett, hivatalos devizaárfolyamon kell forintra átszámítani (60.§(4)). Amennyiben a hitelintézet, illetve a Magyar Nemzeti Bank által nem jegyzett és nem konvertibilis külföldi fizetőeszközt kell átszámítani, akkor a valuta szabadpiaci árfolyamán kell elvégezni az átértékelést (60.§(5)). Kizárólag a devizavételi vagy devizaeladási árfolyam is felhasználható az értékeléshez akkor, ha 60.§(4) szerinti értékeléstől történő eltérésnek az eszközökre-forrásokra, illetve az eredményre gyakorolt hatása jelentős és emiatt a megbízható és valós összkép követelménye a (4) bekezdés szerint történő értékelés mellett nem teljesülne (60.§(6)). A jelentős értékhatár továbbra is a vállalkozó által a számviteli politikában meghatározott érték.

A 62.§(4) szerint a valutakészleteknél, devizakészleteknél a bekerülési érték a beszerzési árfolyamon számított forintérték, vagy az átlagos (súlyozott) beszerzési árfolyamon, vagy a FIFO módszer szerinti árfolyamon számított forintérték, amelyek az eltérő számítási „módszerek” miatt eltérő nagyságú nyilvántartási értéket eredményeznek.

Értékelési eljárások a gyakorlatban

A kkv-k vagyoni helyzetét befolyásoló értékelési eljárások gyakorlati alkalmazását kétszáz, véletlenszerűen kiválasztott Győr-Moson-Sopron megyei kis- és középvállalkozás példáján keresztül vizsgáltam.¹³ Az értékelési eljárások alkalmazására az Elektronikus Beszámoló Portálon elérhető számviteli beszámolók kiegészítő mellékleteiben kerestem a választ.

A választható számviteli értékelési eljárásokkal kapcsolatban azt vizsgáltam, hogy egy adott eljárást alkalmaznak, vagy nem alkalmaznak, illetve a megnevezett eljárás választása esetén melyik módszer domináns. Általánosan elmondható, hogy a vizsgált vállalkozások többsége az értékcsökkenési leírási módszerek, a készletértékelési eljárások, valamint a külföldi pénznemben fennálló tételek értékelése esetén él az értékelési eljárások közötti választási szabadsággal.

Az értékcsökkenési leírási módszerek közül mind az immateriális javaknál, mind pedig a tárgyi eszközöknél a lineáris leírás volt jellemző (88,4%),¹⁴ valamint a kis értékű, 100.000 Ft alatti eszközök egyösszegű leírása (100,00%). A vásárolt készletek esetén a közvetlen beszerzési ár (93,4%), míg a saját termelésű készletek esetén a közvetlen önköltség alkalmazása jellemző, a választott készletcsökkenési eljárások közül pedig a FIFO – módszer (98,0%). A valutás/devizás tételek értékelése esetén a választott hitelintézet által közölt átlagárfolyam (90,2%), egyébként az MNB - középárfolyam irányadó.

A mintában szereplő vállalkozások nem rendelkeztek sem hosszú távú, sem pedig rövid távú értékpapírokkal, így az ezzel kapcsolatos eljárásokat figyelmen kívül hagytam. Szintén nem volt jellemző az alapítás-átstrukturálás költségeinek aktiválása vagy a K+F

¹³ A vizsgált időintervallum 2007-2011 volt, a számviteli értékelési eljárások megváltoztatására a vizsgált kkv-knál nem került sor.

¹⁴ Mindössze néhány vállalkozás nevesítette külön a teljesítményarányos-, vagy a degresszív leírás valamelyik formáját.

költségek aktiválása.¹⁵ Az eszközök piaci értéken történő értékelése a vizsgált vállalkozások egyikénél sem fordult elő.

3. táblázat.

Az értékelési eljárások közötti választási lehetőségek jellegének és hatásainak azonosítása Győr-Moson-Sopron megyei kkv-k példáján

A választási lehetőség megnevezése	A választási lehetőség hatása		
	A mérleg-főösszegre és saját tőkére	Az adózás előtti eredményre	Alkalmazzák / Nem alkalmazzák
Alapítás-átszervezés költségeinek aktiválása	Van	Van	Nem alkalmazzák
Alapítás-átszervezés terv szerinti értékcsökkenése	Van	Van	-
K+F aktiválása	Van	Van	Nem alkalmazzák
K+F terv szerinti értékcsökkenése	Van	Van	-
K+F terven felüli értékcsökkenés és visszairás	Van	Van	-
Pozitív üzleti vagy cégérték terv szerinti értékcsökkenése	Van	Van	-
További immateriális javak terv szerinti és terven felüli értékcsökkenése és visszairása	Van	Van	Lineáris
100.000 Ft alatti vagyoni értékű jog és szellemi termék egyösszegű leírása	Van	Van	Alkalmazzák
Immateriális javak érték helyesbítése	Van	Nincs	Nem alkalmazzák
Tárgyi eszközök terv szerinti értékcsökkenése, terven felüli értékcsökkenése és visszairása	Van	Van	Lineáris
100.000 Ft alatti tárgyi eszköz egyösszegű leírása	Van	Van	Alkalmazzák
Tárgyi eszközök érték helyesbítése	Van	Nincs	Nem alkalmazzák
Befektetett pénzügyi eszközök csoportos értékelése	Van	Van	Nem alkalmazzák
Befektetett pénzügyi eszközök értékvesztése és visszairása	Van	Van	-
Befektetett pénzügyi eszközök érték helyesbítése	Van	Nincs	Nem alkalmazzák
Készletek értékvesztése és visszairása	Van	Van	-
Vásárolt készletek bekerülési értéke	Van	Van	Közvetlen beszerzési ár (FIFO)
Saját termelésű készletek előállítási költsége	Van	Van	Közvetlen önköltség
Követelések értékvesztése	Van	Van	-
Forgatási célú értékpapírhoz kapcsolódó bizományi és opciós díj elszámolása	Van	Van	-
Forgatási célú értékpapírok értékvesztése és visszairása és csoportos értékelése	Van	Van	-
Deviza/valuta választott árfolyama	Van	Van	MNB árfolyam, átlagárfolyam
Névérték alatt beszerzett, befektetett kamatozó értékpapír nyereségjellegű különbözetének elhatárolása	Van	Van	-

Forrás: 2000. évi C. törvény a számvitelről és Bosnyák 2003 54-55. o. alapján saját szerkesztés

Összességében tehát elmondható, hogy a számviteli törvényben számos olyan választási lehetőség, értékelési eljárás található, amelyek általában a kis- és középvállalkozások számára a gazdálkodás sajátosságaiból vagy méretgazdaságossági okokból nem relevánsak. Aktívan használják viszont azokat a választási lehetőségeket, amelyek hasznukra vál(hat)nak a gazdálkodásban (például értékcsökkenési leírási módszerek közötti választások, készletértékelési eljárások).

¹⁵ Kutatási tevékenységet a vizsgált vállalkozások egyébként sem végeztek.

Összefoglalás

A kis- és középvállalkozások gazdálkodását, finanszírozását évek óta élénk tudományos érdeklődés kíséri, ami nem meglepő a kkv-k gazdasági, társadalmi súlyát tekintve, mind hazai, mind pedig nemzetközi szinten. Ebben a tanulmányban a belső finanszírozási módszerekhez tartozó titkos önfinszírozás törvényi lehetőségeit vizsgáltam. A tanulmány bevezetésében ismertettem a finanszírozás módszereit, valamint a titkos önfinszírozás helyét a belső finanszírozási források között. A saját tőke fogalmának definiálása után összegyűjtöttem azokat a választható számviteli értékelési eljárásokat, amelyek részesei lehetnek a közvetett finanszírozásnak és a vállalkozások vagyoni helyzetét befolyásolhatják. A tanulmány utolsó részében pedig Győr-Moson-Sopron megyei kkv-k által alkalmazott számviteli értékelési eljárásokat vizsgáltam.

Az empirikus adatfelvétel során a nyilvánosan hozzáférhető kiegészítő mellékletekre támaszkodtam. Kétszáz, véletlenszerűen kiválasztott kkv „számviteli rendszerét” vizsgáltam azoknak az értékelési eljárásoknak a szempontjából, amelyek elsősorban az eszközöket érintik. Általánosságban elmondható, hogy az „átlagos” magyarországi kkv-k törekednek azoknak a lehetőségeknek a kiaknázására, amelyek praktikusak és kedvezőek lehetnek a gazdálkodás szempontjából, mint például a kis értékű eszközök azonnali értékcsökkenési leírása. Ugyanakkor a számviteli törvény sokféle olyan lehetőséget is tartogat, amelyek általában nem relevánsak a kkv-k számára, mint például a valós értéken történő értékelés vagy az értékpapírokhoz kapcsolódó értékelési eljárások.

Meg kell jegyezni azonban azt is, hogy a számvitel mind nemzetközi, mind pedig országos szinten a kkv-k, elsősorban a kisebb vállalkozások számára kedvező, egyszerűsített szabályozás kialakítására törekszik, ezt bizonyítja a 2009 nyarán megjelent a kis- és középvállalkozások számára készült Nemzetközi Számviteli Standard (KKV IFRS), valamint Magyarországon a 2013-tól bevezetésre került mikrogazdálkodói egyszerűsített éves beszámoló, amely a Kormány 398/2012. (XII.20.) Kormányrendeletén alapul.

Irodalom

- Antal-Pomázi K. (2011): *A kis- és középvállalkozások növekedését meghatározó tényezők. A különböző finanszírozási formák hatása a vállalati növekedésre.* Műhelytanulmányok – MT-DP -2011/9, Magyar Tudományos Akadémia, Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest
- Boda L., Sziva M., Tóth Á., Zsidai V. (2007): *Számvitel II. Mérlegtan.* Tri-Mester Kiadó, Tatabánya
- Bosnyák J. (2003): *Számviteli értékelési eljárások hatása a vállalkozások vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetére.* Doktori értekezés, Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem, Budapest
- Csubák T. K. (2003): *Kis- és középvállalkozások finanszírozása Magyarországon.* Doktori értekezés, Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem, Budapest
- Éva K. (2006): *Számvitel-elemzés I.* Perfekt Gazdasági Tanácsadó, Oktató és Kiadó Zrt., Budapest
- Fazakas G. (2001): *Vállalati pénzügyek.* Tri-Mester Kiadó, Tatabánya
- Illés B. Cs. (szerk.) (2001): *A Kft. gyakorlati kézikönyve.* Verlag-Dashöfer Szakkönyvtár Kft., Budapest
- Katits E. (2002): *Pénzügyi döntések a vállalat életciklusaiban.* KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest
- Malhotra M., Chen Y., Criscuolo A., Fan Q., Hamel I. A., Savchenko Y. (2007): *Expanding Access to Finance. Good Practices and Policies for Micro, Small and Medium Sized Enterprises.* World Bank, Washington D. C.
- Némethné Gál A. (2009): *A kis- és középvállalatok versenyképessége.* Doktori értekezés, Széchenyi István Egyetem, Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola, Győr
- Rácz A. (2004): *A seed capital finanszírozás szerepe a kezdő, innovatív vállalkozások finanszírozása területén.* Doktori értekezés, Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem, Budapest
- Róth J., Adorján Cs., Lukács J., Veit J. (2004): *Számviteli esettanulmányok.* Magyar Könyvvizsgálói Kamara Oktatási Központ Kft., Budapest
- Udell G. F. (2011): *SME Financing and the Financial Crisis: A Framework and Some Issues.* In: Giorgio Calcagnini – Ilario Favaretto eds.: *The Economics of Small Businesses.* Physica-Verlag, Berlin Heidelberg, 103-113. o.
- Watson D., Head A. (2007): *Corporate Finance: Principles&Practice.* Pearson Education Limited, Harlow

Watson J. (2010): *SME Performance. Separating Myth from Reality*. Edward Elgar Publishing, Inc., Northampton, Massachusetts

2000. évi C. törvény módosításokkal egységes szerkezetbe foglalt szövege a számvitelről

2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról

Internetes források

http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/sme_definition/sme_user_guide_hu.pdf (Európai Bizottság, Vállalkozás- és Iparpolitikai Kiadványok (2006): Az új KKV-meghatározás. Felhasználói útmutató és nyilatkozatminta.) Letöltés ideje: 2009. február 2.

http://www.ngm.gov.hu/feladataink/kkv/vallpol/elemzesek/eves_jelent.html
(Nemzetgazdasági Minisztérium: A kis- és középvállalkozások helyzete – Éves jelentések 2008) Letöltés ideje: 2011. május 25.

<http://www.oecd.org/publishing> (OECD Economic Surveys: Hungary 2010. OECD Publishing) Letöltés ideje: 2011. május 25.